

Şüurun Təkamülü

Sovet İttifaqı dağıldıqdan On İl Sonra

Betti Bleyer Baş məqalə

Mənbə: Azerbaijan International jurnalı - Aİ, 9.4 (Qış 2001)
© 2003. Azerbaijan International

50 il sonra tarixçilər çox güman ki, 1991-ci il dekabrın 8-ni Sovet İttifaqının faktiki olaraq dağıldığı bir tarix kimi qeyd edəcəklər. Həmin gün Belorusiya, Ukrayna və Rusiya liderləri Bela Veja Meşəsində (Belorusiya) görüşmüş və indi Bela Veja Sazişi kimi tanınan bir sənədə imza atmışlar. Bu sənəddə göstərilirdi ki, "Sovet İttifaqı bir geosiyasi reallıq və beynəlxalq hüquq subyekti kimi fəaliyyətini dayandırmışdır."

Lakin Azərbaycanlıların çoxunun fikrincə Azərbaycan üçün bu proses, bu sazişdən demək olar ki, iki il öncə, qanlı Qara Yanvar hadisələri ilə baş vermişdi. Həmin gün, 1990-cı il yanvarın 19 dan 20-nə keçən gecə azərbaycan xalqının müstəqillik naminə etdikləri nümayişi boğmaq üçün Sovet ordusu həmin dövrdə Sovet lideri olmuş Mixail Qorbaçovun əmrilə qəflətən küçələrə doluşmuş və ağına-bozuna baxmadan mülki vətəndaşları öldürmüşlər.

Provokasiya məqsədilə edilməmiş bu qırğın Azərbaycan xalqını mat qoydu. Rəsmi qeydlərə əsasən həmin gecə 132 nəfər həlak oldu, lakin heç kəs şübhə etmir ki, itkilər kobudcasına gizlədilmiş və meyitlərin çoxu qırğını ört-basdır etmək üçün dənizə atılmışdır. Bu gün yenə də faktlar və rəqəmlər baxımından o hadisənin ətrafında sirlər dolanır. Ancaq bir şey aydındır: yüz minlərlə, çox güman ki, hətta milyonlarla azərbaycanlı üçün o faciəli gecədən sonra Sovet İttifaqı öz fəaliyyətini dayandırdı.

Bu sövqtəbii yaranmış bir qərar oldu. Azərbaycanlılar sadəcə olaraq sistemə inamlarını itirdilər. Eyni zamanda SSRİ-nin 15 respublika arasında yürütdüyü "Millətlər qardaşlığı" siyasəti onların vətəndaş hüquqlarını kobudcasına pozduğu günü anladılar. Azərbaycanda olan Kommunist partiyasının bir çox üzvləri etiraz əlaməti olaraq ağır zəhmətləri bahasına əldə etdikləri üstünlüklərdən imtina edərək partiya vəsiqələrini yandırdılar. Geriyə yol yox idi. Və beləliklə Qara Yanvar Azərbaycanda şüurun təkamülünə səbəb oldu və nəticə etibarilə Azərbaycanı müstəqilliyə aparan amil oldu.

Jurnalımızın 2001-ci ildə çıxmış hər iki, payız və qış nömrələrində (9.3 və 9.4) biz totalitar sistemin qandallarını titrədən və müstəqillik anlamını dərk etməyə çalışan bu

onillik prosesi təsvir etmişik. Müsahibələr və məqalələri tərcümə və redaktə zamanı biz “Şüurun təkamülü” başlığını verdiyimiz bu prosesdə iki amillə rastlaşdıq.

Birinci meyl azərbaycanlıların bir vaxtlar onları məngənəyə salmış və dünyanın qalan hissəsindən təcrid etmiş divarları dağıdaraq beynəlxalq əlaqələr yaratmağa can atması ilə əlaqədardır. Qərb bunu “Dəmir pərdə” adlandırır; azərbaycanlılar buna çox vaxt onları ölkədən kənar şəxslərlə ünsiyyət saxlamaq və görüşməyi qadağan edən “informasiya blokadası” deyər istina edirdilər. Ötən 10 il ərzində azərbaycanlılar, xüsusilə prezidentliyinin ilk illəri ərzində xarici ölkə başçıları ilə görüşərək münasibətlər quran və iqtisadi, siyasi və mədəni sahələrdə müqavilələr imzalayan Heydər Əliyevin izi ilə gedərək ölkədən kənarda beynəlxalq münasibətlər qurmuşlar.

Beynəlmilətçilik hissi onlar üçün yeni bir şey deyildir. Minilliklər boyunca bu onların ruhunun dərinliklərində mövcud olmuşdur. Şərqlə Qərbin, Şimalla Cənubun kəsişiyi olan strateji bir ticarət yolunun üstündə yerləşən Azərbaycan uzun zamanlardan xaricilərə göstərdiyi qonaqpərvərliyi ilə öyünmüşdür. Sovet sistemi isə bu əlaqələri qurmağa onlara qadağan etmişdi. Yalnız sovet sisteminin aliliyini nümayiş etdirmək üçün cəsus və simvolik nümayəndələr olmuş bəzi şəxslər buna istisna ola bilər.

Müşahidə etdiyimiz ikinci meyl azərbaycanlıların nəhayət ki, özlərinə dərinlərdən nəzər sala bilməsi və özlərinin bir xalq və millət olduqlarını aşkar etmələri ilə bağlıdır. Aydın ki, onlar kimliklərini müəyyənləşdirməyə çalışırlar. Bu, Azərbaycan dilinin, mədəniyyətinin, musiqisinin, folklorunun, tarixinin, arxeologiyasının və bir çox digər sahələrin dirçəlməsinə olan marağa aparıb çıxarır. Sovet rejimi dövründə bir çox millətləri özündə birləşdirən və 12 saat qurşağını əhatə edən “həmin nəhəng millətin mənafeyi naminə” insanlara öz milli köklərinin dərinlikləri ilə maraqlanmaq qadağan olunmuşdu. Bu gün digər keçmiş Sovet Respublikalarının vətəndaşları da eyni şeydən şikayət edir. Lakin öz köklərini anlamadan Azərbaycanlılar və ya digər respublikaların xalqları axı öz gələcəklərini qurmaqda necə müvəffəq ola bilərdilər? Ötən bu 70 il ərzində qəsdən məhv edilmiş mədəniyyətdən nə qədər hissəsini bərpa edə biləcəklər? Tarixçilər pozulmuş tarixin yenidən nə qədər hissəsini və necə bir araya gətirə biləcəklər? Ümumi yaddaşdan nə qədər şeylər birdəfəlik silinmişdir?

1993-cü ildə Azərbaycan İnternəşnl jurnalını nəşr etməyə başlayanda, ağılımıza gəlmirdi ki, Azərbaycanın dirçəliş prosesində ingilis dilində ən etibarlı, davamlı və ətraflı mənbə rolunu oynayacağıq. Yeni millətin yaranışının şahidi olmaq və bunu sənədləşdirmək bizim üçün çox gözəl bir həyati təcrübə olmuşdur. Ümid edirik ki, bu jurnaldakı məqalələr oxucularımızda həmin inanılmaz tarixi fenomen barədə dəyərli təsəvvür yaradacaqdır.

Veb direktor: Betti Bleyer

Tərcümə etdi: Ülviyyə Məmmədova

Yoxladı: Glnar Aydmirova
Veb n hazırladı: Aydan Ncfova
AZERİ.org-a qoyuldu: Yanvar 2005